

17 september 2019

Philip Bokeloh

philip.bokeloh@nl.abnamro.com

Madeline Buijs

Madeline.buijs@nl.abnamro.com

Nico Klene

nico.klene@nl.abnamro.com

Nora Neuteboom

nora.neuteboom@nl.abnamro.com

Sandra Phlippen

sandra.phlippen@nl.abnamro.com

Macro Economische Verkenning 2020

- Het CPB verwacht dat de groei van de Nederlandse economie door “de gure wind uit het buitenland” verder afneemt – naar 1,8% in 2019 en naar 1,5% in 2020 (groei 2018 was 2,6%)
- De afzwakking van de wereldhandel raakt vooral de Nederlandse uitvoer
- De binnenlandse bestedingen dragen de groei
- De overheidsconsumptie neemt dit en volgend jaar opnieuw minder toe dan gepland; een deel van uitgaven verschuift het kabinet naar latere jaren
- De inflatie gaat in 2020 weer flink omlaag - doordat de btw-verhoging van begin dit jaar uit het cijfer wegvalt en door de verlaging van de energiebelasting
- De werkloosheid loopt in 2020 licht op

Miljoenennota 2020

- Het kabinet verhoogt de bestedingen en verlaagt de lasten voor gezinnen
- Vooral daardoor gaat het EMU-overschot fors omlaag
- De schuld van de overheid daalt tot onder 48% van het bbp
- Extra geld voor het Klimaatakkoord
- Lagere belastingen op elektriciteit, effect op energierekening nog onduidelijk
- CO₂-heffing voor het bedrijfsleven over een steeds hogere ‘vermijdbare’ uitstoot
- Geld voor bouwfonds en woningcorporaties om woningen te bouwen
- Stikstofuitspraak kan alle goede bedoelingen woningbouw teniet doen
- Door lastenverlichting neemt de koopkracht volgend jaar extra toe
- Ondanks deze koopkrachtverbetering maken nog niet alle groepen hun koopkrachtverlies van de crisisjaren goed

MEV 2020: economische groei valt verder terug

Het Centraal Planbureau (CPB) verwacht dat de groei van de Nederlandse economie verder terugvalt door “de gure wind uit het buitenland”. De bbp-groei vertraagt van 2,6% in 2018 naar 1,8% dit jaar en verder naar 1,5% in 2020.

Economisch beeld: binnenlandse bestedingen dragen de groei

De gevolgen van “de gure wind” zien we allereerst bij de **uitvoer**, waarvan de groei dit en volgend jaar vertraagt. Dit spoort met de lagere expansie van de wereldhandel. Met name de lagere economische groei in Duitsland remt de uitvoer af, meent het CPB.

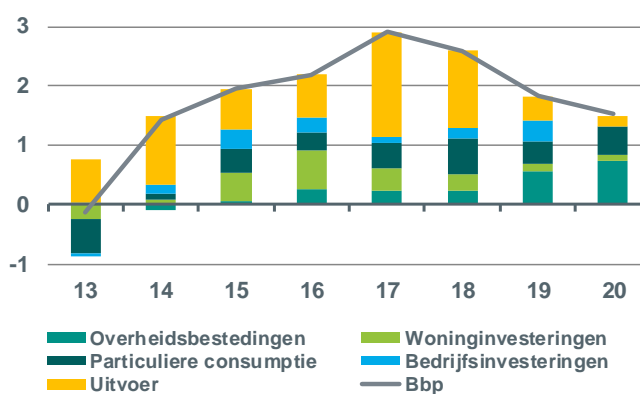
De binnenlandse bestedingen dragen de economische groei (zie figuur). De bestedingen blijven toenemen, maar of dit of volgend jaar wat minder. Zo neemt de groei van de **consumptie** van gezinnen dit jaar al flink af door de iets kleinere stijging van het totale reëel beschikbaar inkomen van gezinnen en vooral onder invloed van het afgenomen consumentenvertrouwen. Maar volgend jaar kan de consumptie juist weer wat harder stijgen, door de reële loonstijging (dankzij de flink lagere inflatie) en de lastenverlichting. Daar staat tegenover dat de banengroei duidelijk afneemt, wat de groei van het besteedbaar inkomen drukt.

De **investeringen** doen het dit jaar nog beter dan vorig jaar. Het zijn de bedrijfsinvesteringen die dat verschil maken. Maar in 2020 zakt de groei van de bedrijfsinvesteringen in onder invloed van de onzekerheid over de toekomstige omzetgroei, ondanks de hoge bezettingsgraad en lage kapitaalkosten.

Ook de stijging van de investeringen in woningen valt lager uit, net als in 2019. Dit heeft te maken met de beperkte plancapaciteit en de capaciteit in de bouw.

Binnenlandse bestedingen dragen bbb-groei

Bijdrage van diverse componenten aan Bbb-groei in %-punten

Bron: Gebaseerd op MEV 2020

De stijging van de **overheidsbestedingen** blijft opnieuw achter bij de plannen. Onder meer door de krappe arbeidsmarkt lukt het dit en ook volgend jaar niet om alle beoogde extra uitgaven te realiseren, zo verwacht het CPB. Het kabinet verschuift deze uitgaven naar latere jaren. Dat neemt niet weg dat het Planbureau ervan uitgaat dat de bestedingen van de overheid volgend jaar sterker stijgen dan dit jaar.

De **werkloosheid** loopt volgend jaar iets op. Oorzaak is de inzakkende groei van de werkgelegenheid, terwijl het arbeidsaanbod blijft stijgen.

De **inflatie** gaat flink omlaag in 2020. Dat komt vooral doordat de btw-verhoging van begin dit jaar uit het cijfer wegvalt. Bovendien gaat de energiebelasting voor huishoudens omlaag.

Vooral buitenlandse risico's

De economische groei vertraagt dus verder. Bovendien zijn er vooral internationale neerwaartse **risico's** voor de economie, zoals internationale handelsconflicten, een chaotische brexit, politieke ontwikkelingen in Italië en spanningen in het Midden-Oosten. Maar het Planbureau noemt ook binnenlandse risico's, zoals een omslag op de woningmarkt, meer pensioenkortingen vanwege de daling van de kapitaalmarktrentes, en de arbeidsmarkt.

Ramingen CPB duidelijk hoger dan die van ABN AMRO

De groeiramingen van het CPB zijn duidelijk hoger dan die van ABN AMRO¹. Wij schatten de bbp-groei voor 2020 zo'n half procentpunt lager in. Dat heeft vooral te maken met onze taxatie van de wereldeconomie. Wij zijn nogal bezorgd over de gevolgen van de handelsoorlog tussen de VS en China. Dat leidt bij ons tot lagere groeicijfers voor de wereldhandel - en daarmee van de Nederlandse uitvoer - en van de investeringen dan bij het CPB.

In onze ramingen hadden we nog geen rekening gehouden met de 'verse' koopkrachtimpuls van het kabinet. Onze raming voor de economische groei kan daardoor iets hoger uitvallen, terwijl het EMU-overschot van de overheid lager uitvalt.

Kerncijfers Nederlandse economie

	2018	2019	2020
	<i>% mutaties</i>		
BBP	2,6	1,8	1,5
Particuliere consumptie	2,3	1,5	1,9
Overheidsconsumptie	1,6	2,2	2,9
Investeringen	3,2	5,9	2,5
- woningen	7,0	3,6	2,7
- bedrijven	3,1	7,5	2,1
- overheid	-1,6	3,2	4,0
Uitvoer	3,7	2,3	1,9
Invoer	3,3	3,1	2,9
Reëel beschikbaar inkomen	2,1	1,9	2,8
Consumentenprijzen (CPI)	1,7	2,6	1,5
	<i>Niveaus</i>		
Werkloosheid (% beroepsbevolking)	3,9	3,4	3,5

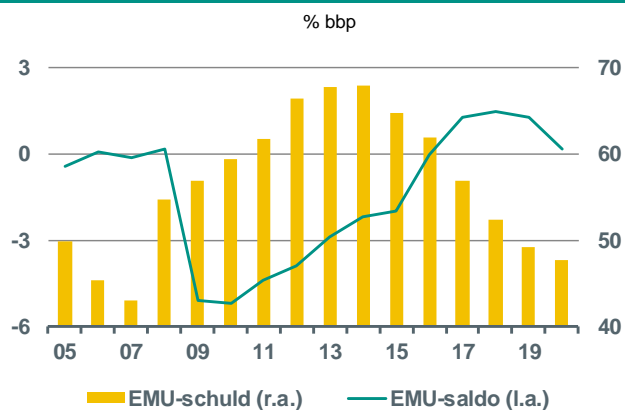
Bron: CPB, MEV 2020

¹ insights.abnamro.nl/2019/09/nederlandse-economie-in-zicht-groei-verzwakt-aanzienlijk/ (10 september 2019).

Miljoenennota 2020: overschot loopt snel terug

Het kabinet wil in 2020 extra geld uittrekken voor de woningmarkt, jeugdhulp, asiel en migratie, rechtspraak en defensie. Bovendien verlaagt het de lasten voor gezinnen. Niet alles is 'nieuw geld'. Deels haalt het kabinet lastenverlichting naar voren en ook verschuift het lastenverlichting van bedrijven naar gezinnen. De extra maatregelen drukken het EMU-overschot volgens de Miljoenennota met 0,9% van het bbp. Mede daardoor neemt het EMU-saldo af van 1,3% van het bbp in 2019 naar 0,2% in 2020. Dat laatste cijfer is wat lager dan in augustus nog werd verwacht. Omdat er nog altijd een overschot is, kan de schuld van de overheid verder afnemen: van 49,2% van het bbp dit jaar naar 47,7% in 2020.²

Schuld overheid verder omlaag dankzij overschotten

Bron: Ministerie van Financiën

Het kabinet gaat in de Miljoenennota in op een groot aantal (oude en nieuwe) maatregelen. Een investeringsfonds om het vermogen van Nederland te versterken, komt er vooralsnog niet. Het kabinet onderzoekt hoe zo'n fonds kan worden opgericht.

Wij beperken ons deze keer tot een drietal thema's: duurzaamheid, woningmarkt en koopkracht.

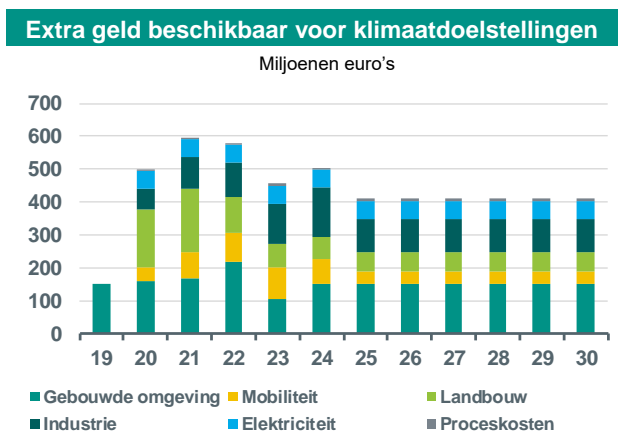
Duurzaamheid: Klimaatbeleid, betaalbaar voor de burger

De vierde donderdag van oktober is voortaan de jaarlijkse Klimaatdag, oftewel Klimaat-Prinsjesdag. Het kabinet zal eind 2019 het Klimaatplan presenteren, waarin eventueel nieuwe milieumaatregelen worden aangekondigd. Ook zal het Planbureau van de Leefomgeving komen met de Klimaat- en Energieverkenning en een "tussenstand richting Parijs". Maar voor het zover is eerst Prinsjesdag 2019 en het klimaat.

De Miljoenennota herhaalde de boodschap die ook al duidelijk in het Klimaatakkoord klonk: het bedrijfsleven moet in meerdere mate opdraaien voor de kosten van het klimaatbeleid, burgers moeten worden ontzien. De betaalbaarheid voor de burger staat dan ook voorop in de Miljoenennota 2020 en de Macro Economische Verkenning die op Prinsjesdag aan de Staten Generaal zijn aangeboden. We zetten de belangrijkste punten omtrent het klimaat uit de Miljoenennota op een rij:

² De cijfers van het CPB wijken hier licht van af.

1. **Extra geld voor het Klimaatakkoord.** Het kabinet maakt extra geld vrij, bovenop de 300 miljoen euro per jaar die werd aangekondigd in het Regeerakkoord. In 2021 maakt het kabinet zelfs bijna 300 miljoen extra vrij voor de plannen die werden aangekondigd in het Klimaatakkoord van juni, zoals een warmtefonds voor huizenbezitters en het stimuleren van elektrisch rijden voor de middenklasse. De extra uitgaven zijn mogelijk binnen de uitgavenkaders vanwege meevallers op het gebied van rentelasten en de zorg.

Bron: Miljoenennota 2020

2. **Inzet op duurzame energie.** De Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie (SDE+) vergoedt het verschil in de kosten tussen hernieuwbare energie en de marktwaarde van de geproduceerde energie, voor projecten in alle sectoren. Vanaf volgend jaar verbreedt de regering de oude SDE+-regeling tot SDE++ en maakt daarmee ook subsidie vrij voor andere technieken die leiden tot minder uitstoot van broeikasgassen (zoals CCS). Het budget voor de SDE en het bredere fonds lopen op tot bijna 4 miljard euro in 2024.
3. **Lagere belastingen op elektriciteit, effect op energierekening nog onduidelijk.** Na de fors hogere energierekening voor consumenten afgelopen jaar, deed premier Rutte de belofte dat de belasting op de energierekening aanzienlijk wordt verlaagd. In de presentatie van het Klimaatakkoord werd aangekondigd dat het belastingdeel met 100 euro daalt in 2020 (voor een huishouden met een gemiddeld energieverbruik). In de Miljoenennota staat dan ook dat bedrijven meer moeten betalen, zodat huishoudens kunnen worden ontzien. De energiebelasting voor huishoudens wordt aangepast, gas wordt zwaarder belast terwijl er juist een lager energiebelastingtarief wordt geïntroduceerd voor elektriciteit. Hierbij gaat de Miljoenennota uit van het feit dat huishoudens ook daadwerkelijk de transitie van gas naar elektriciteit maken, en raamt een toenemende fiscale afname van inkomende energiebelasting van huishoudens. De vraag is of alle huishoudens mee kunnen doen in deze transitie en of de lagere belasting op elektriciteit niet teniet wordt gedaan door de stijgende belasting op gas. Daarnaast wordt de uiteindelijke hoogte van de energierekening natuurlijk ook bepaald door de grondstofprijzen en transportprijzen (zie ook: [Verduurzaming vergroot kansen](#)).
4. **CO₂-heffing voor het bedrijfsleven over een steeds hogere 'vermijdbare' uitstoot.** Nadat de maatregelen uit het concept-Klimaatakkoord van maart ongewenste effecten lieten zien voor met name de lagere inkomens, is het kabinet afgestapt van het plan om

een bonus-malusregeling in te stellen voor bedrijven. In plaats daarvan formuleerde het kabinet vier mogelijke vormen van een CO₂-heffing. De Miljoenennota laat een duidelijke keuze zien: er komt een CO₂-heffing over dat deel van de uitstoot dat 'vermijdbaar' wordt geacht. Hoeveel uitstoot vermijdbaar is, verschilt per sector en neemt toe over de tijd. De heffing wordt verrekend met de ETS-prijs en samen loopt die op naar 125-150 euro per ton CO₂-uitstoot in 2030. Wij voorzien echter dat het samenvoegen van een nationale CO₂-heffing en ETS-prijs niet eenvoudig zal zijn. Het kabinet stelt voor deze heffing in 2021 in werking te laten treden, maar het Centraal Planbureau betwijfelt de haalbaarheid hiervan (zie ook: [Een nationale heffing en een hoge CO₂-prijs gaan niet samen](#))

5. **Lastenverzwaringen door CO₂-heffing:** Aangenomen dat bedrijven 80 procent van de vermijdbare uitstoot reduceren en over het overige de heffing betalen, dan resulteert dit volgens de berekeningen van het Centraal Planbureau in een lastenverzwaring van 1,8 miljard euro voor zowel gezinnen als voor bedrijven in 2021.

De olifant in de kamer

Rondom het Klimaatakkoord en de kabinetsplannen daaromtrent loopt een grote onbenoemde olifant: de Urgenda-uitspraak, waarin het kabinet is aangeklaagd voor het onvoldoende beschermen van zijn inwoners tegen klimaatschade. Urgenda eist dat het kabinet 25 procent emissiereductie bereikt in 2020 ten opzichte van 1990, terwijl de teller vorig jaar pas op 15 procent stond. In 2015 oordeelde de rechtbank dat Urgenda gelijk had, waarna het kabinet de Hoge Raad vroeg hier opnieuw naar te kijken. Op 9 oktober 2018 verloor het kabinet ook het hoger beroep. Op 20 december volgt de uitspraak van de Hoge Raad. Maar vorige week adviseerden de procureur-generaal en de advocaat-generaal de Hoge Raad om Urgenda weer in het gelijk te stellen. Dit zou impliceren dat er nog 9 miljoen ton CO₂-reductie gerealiseerd zou moeten worden. De huidige plannen resulteren in 4 miljoen ton CO₂-reductie. Het is echter de vraag in hoeverre het besluit van de Hoge Raad zal (en nu de tijd begint te dringen: kan) worden omgezet in beleid.

Maatregelen woningbouw druppel op een gloeiende plaat

De krachttermen over de woningbouw vlogen ons de afgelopen weken om de oren: wooncrisis, woningnood, stille ramp op de woningmarkt. Alles om naar aanloop naar Prinsjesdag de urgentie van de situatie op de woningmarkt duidelijk te maken.

Met het verschijnen van de Miljoenennota weten we eindelijk welke plannen de regering exact heeft en wat de gevolgen van de aangekondigde maatregelen zijn. ABN AMRO vreest echter dat de maatregelen niet ver genoeg gaan om de woningbouw vlot te trekken. Zo worden de woningcorporaties weliswaar gestimuleerd om meer te bouwen, maar moeten ze tegelijkertijd meer verhuurdersheffing betalen als gevolg van de gestegen WOZ-waarde. Bovendien worden ze geraakt door de hogere vennootschapsbelasting. Ook voor woningbeleggers brengt de Miljoenennota veel onzekerheid met zich mee. Een lichtpuntje zijn de plannen voor een bouwfonds.

Het bouwfonds komt er

Het kabinet maakt 1 miljard euro vrij om nieuwbouw van betaalbare woningen te stimuleren. Dit bouwfonds wordt opgericht om gemeentes aan te zetten nieuwbouwlocaties aan te wijzen in zogenoemde schaarstegebieden om zo de bouw van woningen te versnellen. De

regering springt bij om de projecten rendabel te maken voor gemeentes. In de periode 2020-2023 is jaarlijks 250 miljoen euro beschikbaar. Het geld kan worden gebruikt voor de financiering van de benodigde infrastructuur, zoals het bouwrijp maken van de grond en het aanleggen van toegangswegen naar nieuwe wijken. Ook kan het worden gebruikt voor het compenseren van de stikstofuitstoot die met de bouw van deze nieuwe woningen gepaard gaat. Een optie die niet is genoemd, is dat geld wordt vrijgemaakt waarmee gemeenten meer mensen kunnen aannemen die vergunningen afgeven. Het gebrek aan personeel leidde de afgelopen jaren tot vertraging bij de vergunningverlening.

Woningcorporaties moeten meer bouwen

Woningcorporaties hebben de afgelopen jaren weinig nieuwe woningen gebouwd. De belangrijkste oorzaak hiervan is de verhuurdersheffing die de corporaties gemiddeld 1,7 miljard euro per jaar kost. Hierdoor zijn de woningcorporaties min of meer in 'bouwstaking' gegaan. Het is een goed streven om woningcorporaties te stimuleren om meer nieuwe woningen te bouwen. Woningcorporaties zijn een belangrijke speler in de woningbouw, zeker wanneer het economisch minder gaat. Aangezien zij geen winstoogmerk hebben, zijn ze langer in staat door te bouwen wanneer de economie inzakt.

De regering ziet dit in en stelt de komende tien jaar 1 miljard euro ter beschikking aan corporaties die nieuwe woningen bouwen in schaarstegebieden. Dit zal echter niet genoeg zijn. Concreet betekent dit dat er 100 miljoen per jaar richting de woningcorporaties gaat. Dit is een druppel op de gloeiende plaat in verhouding tot de jaarlijkse verhuurdersheffing van 1,7 miljard euro, die overigens de komende jaren ook nog stijgt. Bovendien betalen woningcorporaties meer vennootschapsbelasting door de Europese ATAD-richtlijn. Deze richtlijn is primair ingevoerd om te voorkomen dat multinationals belasting ontwijken, maar heeft eveneens gevolgen voor de woningcorporaties. Zij mogen minder rente aftrekken, wat leidt tot een extra last van honderden miljoenen per jaar.

Een andere route die de regering biedt om woningcorporaties meer te laten bouwen, heeft waarschijnlijk meer succes. Als woningcorporaties flexibele, tijdelijke woningen bouwen, hoeven zij over deze woningen geen verhuurdersheffing te betalen. Nieuwe woningen worden namelijk voor een periode van vijftien jaar uitgezonderd van de verhuurdersheffing.

In de plannen van de regering staat weinig nieuwe informatie over de verduurzamingsopgave waar woningcorporaties voor staan. De verduurzamingsopgave verschilt sterk per regio en per woningcorporatie, net als de investeringsruimte die de woningcorporaties hebben. Het zou goed zijn om de woningcorporaties met weinig investeringsruimte en een grote verduurzamingsopgave te subsidiëren. Dit zou kunnen door voor deze corporaties de verhuurdersheffing te verminderen met de harde afspraak dat zij het vrijgekomen geld aan de verduurzaming besteden. Uit het sectorbeeld 2018 van de Autoriteit Woningcorporaties blijkt dat dit voornamelijk corporaties zijn in metropoolregio Amsterdam, de regio Haaglanden/Midden-Holland/Rotterdam en de provincie Limburg.

Huren betaalbaar houden

Er staan meer maatregelen op stapel die de woningcorporaties en huurders in het sociale segment raken. De regering wil de huurstijging van sociale-huurwoningen beperken door de stijging van de WOZ-waarde maar voor maximaal 33 procent mee te laten tellen bij de vaststelling van de hoogte van de huur. Zo hoopt de regering de sociale huurwoningen

betaalbaar te houden. Ook maakt de regering het makkelijker om een tijdelijke huurkorting te geven.

Dit geldt niet voor de huren van de scheefhuurders. Zij worden juist harder aangepakt. Hun huur gaat met 50 tot 100 euro per maand omhoog tot de maximale huur wordt bereikt van 720 euro - de liberalisatiegrens. Mensen die twee keer modaal of meer verdienen moeten zelfs meer dan 720 euro voor hun sociale-huurwoning betalen. In het verleden zijn ook dergelijke maatregelen genomen, maar toen bleek dat woningcorporaties de maximale huurstijging in de praktijk niet aan hun huurders doorrekenden. Het is daarom de vraag of zij dit nu wel doen. Verder is het de vraag waar de scheefhuurders naartoe moeten. Het vrijhuursegment is zo klein dat dit eigenlijk geen alternatief is voor de scheefhuurders. Een oplossing die de regering biedt, is het eenvoudiger maken van de verkoop van huurwoningen aan scheefhuurders.

Andere inkomensgrenzen huishoudens

De inkomensgrens om in aanmerking te komen voor een sociale-huurwoning verandert. De grens lag op een inkomen van zo'n 38.000 euro. Voor eenpersoonshuishoudens gaat die grens naar 35.000 euro en voor meerpersoonshuishoudens naar 42.000 euro. Zo hoopt de regering meer meerpersoonshuishoudens toegang tot de sociale-huursector te geven.

Woningbeleggers de klos

Woningbeleggers zitten in het verdoemhoekje. Allereerst kunnen de nieuwe fiscale regels voor de heffing binnen box 3 zeer nadelig voor hen uitvallen. Spaarders profiteren van deze wijzigingen, maar de kosten van deze maatregel worden bij de belegger neergelegd.

Beleggers mogen hun schulden niet meer salderen met de bezittingen, maar kunnen deze alleen aftrekken tegen een realistische rente. Hierdoor gaan zij over hun vermogen veel meer belasting betalen. Dit leidt mogelijk tot verdere huurstijgingen, want onze verwachting is dat de woningbelegger zijn nettorendement op peil wil houden.

Verdere concrete maatregelen die relevant zijn voor woningbeleggers zijn er nog niet. Wel zijn er verschillende maatregelen in onderzoek die woningbeleggers nadelig kunnen raken. Allereerst kwamen begin september berichten naar buiten dat de overdrachtsbelasting voor starters mogelijk naar nul procent zou gaan en tegelijkertijd die van woningbeleggers omhoog (mogelijk naar zes procent). Het afschaffen van de overdrachtsbelasting geeft starters meer financiële armlag bij hun aankoop, maar kan wel zorgen voor hogere huizenprijzen.

Tegelijkertijd zullen huurders duurder uit zijn, aangezien beleggers de stijging van de overdrachtsbelasting naar onze verwachting in de huur zullen verrekenen. Uit cijfers van het Kadaster blijkt dat de meeste woningen die beleggers kopen, in de prijsklasse tot 200.000 euro vallen. Een woningbelegger die in plaats van twee procent zes procent overdrachtsbelasting moet betalen, moet 6.000 euro meer betalen bij de aanschaf van een woning van 150.000 euro.

Ook wordt er gezinspeeld over een nieuwe regel waarbij eigenaren van woningen in hun eigen woning moeten wonen (zelfbewoningsplicht) bij bestaande bouw. Hierdoor wordt het voor beleggers zeer moeilijk om nog zaken te doen. Ook wordt mogelijk de 'loan-to-value' van 'buy-to-let-hypotheek' beperkt en daarnaast de huurinkomsten hoger belast.

Stikstof kan alle goede bedoelingen teniet doen

Over het misschien wel heetste hangijzer voor de woningbouw wordt in de Miljoenennota weinig concreets vermeld: stikstof. Het wachten is op de aanbeveling van het adviescollege-Remkes. Alle maatregelen die in de Miljoenennota staan, vallen in het niet wanneer de woningbouw voor langere tijd stil komt te liggen door de strengere eisen die het gevolg zijn van de stikstof-uitspraak van de Raad van State.

Fiscale behandeling eigen woning blijft onveranderd, maar voor hoe lang?

Het kabinet tornt niet aan de fiscale behandeling van de eigen woning. Het houdt vast aan de al geplande jaarlijkse verlaging van het hypotheekrenteaftrek, aan de gestage beperking van de zogenaamde 'Hillen-aftrek' en aan de voorgenomen vermindering van het eigenwoningforfait. Dit wil niet zeggen dat deze aanpassingen in steen staan gebeiteld. In oktober staat een brede evaluatie van het belastingstelsel van het Ministerie van Financiën op de rol. Daarin staan als het goed is de bouwstenen voor een beter en eenvoudiger belastingstelsel in de volgende kabinetsperiode. In de evaluatie zal ook de fiscale behandeling van de eigen woning een punt van aandacht vormen.

Koopkracht verbetert meer dan in voorgaande jaren ...

Het kabinet verlaagt de lasten voor huishoudens met 3 mld euro. De ramingen die het CPB in augustus presenteerde, lieten een verbetering van de koopkracht³ in 2020 zien van in doorsnee 1,2%, vooral dankzij een stijging van de reële lonen. Het kabinet vond dat echter te mager. Daar komt bij dat de afgelopen jaren de koopkrachtstijging uiteindelijk lager uitviel dan eerder in de Miljoenennota's was verwacht. Vooral in 2017 en 2018 bleef maar weinig verbetering van de koopkracht over⁴.

Om de koopkracht in 2020 extra te laten stijgen, heeft het kabinet meer geld ingezet. Kennelijk - en begrijpelijk (want er zijn verkiezingen in maart 2021) - wil het kabinet de gezinshuishoudens méér laten meedelen in de sterke economische groei van de voorbije jaren. Dankzij extra lastenverlichting kan de koopkracht volgend jaar in doorsnee⁵ omhoog met 2,1%, in plaats van 1,2%. Dit cijfer is een soort gemiddelde. Volgens het CPB kan de helft van de huishoudens in 2020 een koopkrachtstijging tussen 1,3% en 2,7% verwachten. (Dit jaar tussen 0,7% en 1,7%). De koopkracht gaat het meest omhoog bij werkenden, bij midden- en hoge inkomens en bij gezinnen met kinderen.

Het kabinet betaalt de koopkrachtverbetering onder meer door de voor 2021 geplande lastenverlichting naar voren te halen. Al in 2020 zullen daardoor nog maar twee tarieven voor de inkomstenbelasting gelden, in plaats van drie. Bovendien stelt het de verlaging van de vennootschapsbelasting voor grote bedrijven uit. Eerder was al besloten de energiebelasting te verlagen.

... maar niet alle groepen maken het verlies van de jaren 2010-2013 goed

Overigens is de koopkracht in de voorbije jaren gemiddeld wel degelijk wat verbeterd. Sinds 2013 (het laatste jaar met economische krimp) is de koopkracht tot en met dit jaar naar schatting bijna 6½% gestegen. Daarmee is het koopkrachtverlies van de crisisjaren 2010-

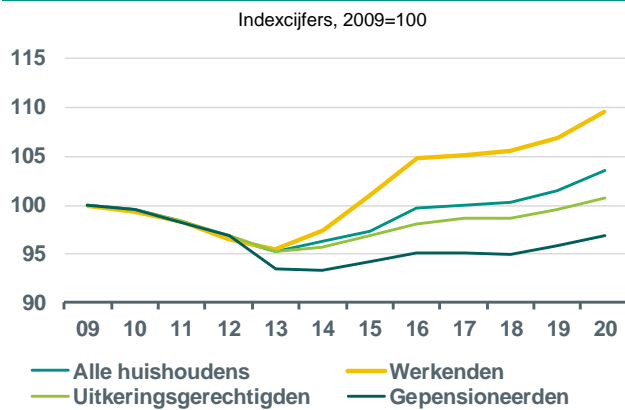
³ Het betreft hier de 'statische' koopkracht. Veranderingen in persoonlijke omstandigheden (bijv. wisselen van baan, promotie, pensionering, wijziging in de samenstelling van het huishouden) blijven buiten beschouwing.

⁴ In de MEV 2017 werd de koopkrachtstijging voor 2017 geraamd op 1,0%; het werd slechts 0,3%. De MEV 2018 voorzag voor 2018 een stijging van 0,6%; het werd 0,2%. De MEV van vorig jaar verwachtte een stijging van 1,5%; het lijkt 1,2% te worden.

⁵ Het gaat om de zogeheten 'mediane' koopkracht. De mediaan is de *middelste* van de naar grootte gerangschikte koopkrachtontwikkeling van personen uit een groep (bijv. alle huishoudens, of werkenden, uitkeringsgerechtigden, gepensioneerden, alleenstaanden enz.).

2013 goedgemaakt. Maar dat geldt niet voor alle groepen. Werkenden zijn gemiddeld weliswaar duidelijk beter af dan gemiddeld, maar uitkeringsgerechtigden en vooral gepensioneerden hebben het verlies nog niet kunnen goedmaken. Ook in 2020 zal dat voor gepensioneerden trouwens nog niet het geval zijn.

Afwijkend koopkrachtherstel tussen groepen

Bron: CPB, MEV 2020

Het economisch herstel is vooral zichtbaar in de forse banengroei

De ontwikkeling van de (statische) koopkracht is in de voorbije jaren duidelijk achtergebleven bij de economische groei. Toch hebben huishoudens wel degelijk geprofiteerd van het economisch herstel. Dat zien we in de krachtige groei van de werkgelegenheid. Vergelijken met het dal in het voorjaar van 2014 zijn er nu bijna 800 duizend mensen méér aan het werk - een stijging van bijna 10%. Het banenverlies van de crisisjaren is daarmee ruim goedgemaakt. Ten opzichte van de vorige piek van de werkgelegenheid - begin 2009 - zijn er nu ruim 500 duizend of 6% werkenden meer.

Als we loonstijgingen, banengroei, belastingmaatregelen en inflatie bij elkaar nemen, zien we dat het reëel beschikbaar inkomen sinds 2009 per saldo gemiddeld bijna 1% per jaar is gestegen. Een bescheiden stijging. Het is de resultante van een daling in de jaren 2010-'13 en een gemiddelde jaarlijkse stijging van 1¼% in de periode 2014-2019.

Kabinet heeft beperkte invloed op koopkracht

De grote aandacht van de politiek voor koopkrachtplaatjes is begrijpelijk, maar ook wat overtrokken. Begrijpelijk, omdat men streeft naar een evenwichtige verdeling van de koopkrachtontwikkeling tussen de verschillende groepen. Overtrokken, omdat de koopkrachtstijging niet met overheidsmaatregelen kan worden vastgelegd. Het koopkrachtbeeld wordt immers ook bepaald door contractloonstijgingen, inflatie, de stijging van zorgpremies en ontwikkelingen op het terrein van pensioenen. Dat de koopkrachtstijging in 2017 zoveel lager uitviel dan eerder was geraamd, kwam doordat de inflatie in dat jaar veel hoger uitviel. In de twee jaren daarvoor was juist het tegenovergestelde het geval, omdat de inflatie toen flink lager uitviel. In 2018 tastten zowel de tegenvallende contractloonstijging als de inflatie de koopkrachtverbetering aan. Dit jaar blijft de koopkrachtverbetering vooral achter bij de eerdere raming door de lager-dan-verwachte contractloonstijging.

Kerncijfers overheidsfinanciën

	2018	2019	2020
EMU-saldo (% bbp)	1,5	1,3	0,2
EMU-schuld (% bbp)	52,4	49,2	47,7
Lasten (EUR mld; - = daling)**		4,3	-4,5
- w waarvan bedrijven		4,5	-0,2
- w waarvan gezinnen		-0,6	-4,4

** A.g.v. beleidsmaatregelen.

Bron: Miljoenennota 2020 en CPB (lasten)

Lees meer over het Economisch Bureau op: <https://insights.abnamro.nl/category/economie/>

Dit document is samengesteld door ABN AMRO. Het heeft uitsluitend als doel om financiële en algemene informatie te verstrekken over de economie en sectoren. ABN AMRO behoudt zich alle rechten voor met betrekking tot de informatie in het document en het document wordt uitsluitend aan u verstrekt voor uw informatie. Het is niet toegestaan dit document (geheel of deels) te kopiëren, distribueren, door te geven aan een derde of om het voor enig ander doel te gebruiken dan hier boven bedoeld. Dit document is informatief bedoeld en vormt geen aanbieding van effecten aan het publiek, of een uitnodiging om een aanbod te doen.

U mag niet om welke reden dan ook vertrouwen op de informatie, meningen, beramingen, en aannames in dit document noch dat het compleet, accuraat of juist is. Er wordt geen garantie gegeven, uitdrukkelijk of stilzwijgend, door of uit naam van ABN AMRO, haar directeuren, functionarissen, vertegenwoordigers, gelieerde partijen, groepsmaatschappijen of werknemers met betrekking tot de juistheid of volledigheid van de informatie in dit document, en geen enkele aansprakelijkheid wordt geaccepteerd voor enig verlies als direct of indirect gevolg van het gebruik van deze informatie. De opvattingen en meningen opgenomen hierin kunnen op enig moment aan verandering onderhevig zijn en ABN AMRO heeft geen enkele verplichting om de informatie in dit document na de datum hiervan te herzien.

Voordat u in enig product van ABN AMRO investeert, dient u zich te informeren over de verschillende financiële en andere risico's, alsmede mogelijke beperkingen voor u en uw investeringen als gevolg van toepasselijke wetgeving en regels. Indien u, na lezing van dit document, overweegt een investering te doen in een product, raadt ABN AMRO aan om een dergelijke investering met uw relatiemanager of persoonlijke adviseur te bespreken om nader te bezien of het relevante product – met inachtneming van alle mogelijke risico's – past bij uw investeringen. De waarde van beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garanties voor de toekomst. ABN AMRO behoudt zich het recht voor wijzigingen in dit materiaal aan te brengen.

Alle rechten voorbehouden.